

EGY KÓBOR LOVAG HALÁLÁRA

A múlt év decemberében olvashattuk George Simenon nyílt levelét, amelyet Blaise Cendrars-hoz intézett, a költő összes műveinek megjelenése alkalmából. Simenon ebben az írásban az irodalom kóbor lovagjának nevezte az idős költőt. Most már látjuk, hogy Simenon szavai vigasztalási szándékból születtek: Cendrars, akit elsősorban az *Anthologie nègre* (Néger antológia) szerzőjeként ismer a világ, ekkor már negyedik éve betegeskedett, és január végén meg is halt. Simenon metaforája azonban nem teljesen alaptalan: a XX. századnak talán egyetlen költője sem részesítette előnyben annyi megfontoltsággal az életet az irodalommal szemben.

Igazi neve Fréderic Sauser. Mivel nem állta a fegyelmet, tizenöt éves korában megszökött az iskolából meg szüleitől. Berlinben, Hamburgban, Königsbergben, Breslauban, Kölnben csatangolt, csatlakozott egy vándorló lengyelzsidó aranyműveshez, és vele együtt jutott Nizsnij Novgorodba meg Pekingbe. Négy év múltán — Szmírnán és Nápolyon keresztül — tért vissza Párizsba.

Apját tizenhárom év múlva, a második világháború alatt, egy tábori kórházban látta viszont. Cendrars a kezén sebesült meg, le is vágták a karját. Amikor fölgyógyult, nem fogadta el a rokkantat megillető szinekúrát, folytatta kóborlásait. Koldult, traktort vezetett, filmszenáriókat, balett-librettókat (egyik balettszövegét Darius Milhaud zenésítette meg, a díszleteket pedig Fernand Léger tervezte hozzá) és verseket írt.

Verseiben igyekezett lerázni magáról minden formai köteléket. Ezt láthatjuk a *Nouvelles Littéraires* január 26.-i számában közölt verséből is:

ÚTSZÉLI FALEVELEK

Aki szeret menjen el
 Hagyja el feleségét hagyja el gyermekét
 Hagyja el barátiát hagyja el barátját
 Hagyja el szeretőjét hagyja el kedvesét
 Aki szeret menjen el

*Teli van a világ négerekkel néger nőkkel
Férfiakkal nőkkel férfiakkal nőkkel
Nézd mily szépek az üzletek
Az az ember az a nő az a fiáker
A sok-sok szép áru*

*Van levegő van szél is
Hegyek vizek ég és föld
Vannak gyerekek vannak állatok
Sok-sok növény és kőszén*

*Tanulj meg adni venni kereskedni
Adjál vegyél adjál vegyél
Aki szeret tudnia kell
Énekelni futni enni inni
Fütyürészni
S tanuljon meg dolgozni*

*Aki szeret menjen el
Mosolyogva ne ontson könnyet
Ne lengjen két kebel között
Lélegezzen járjon keljen menjen el
Vesszen el*

*Fürdök nézek fürdök nézek
Látom a száját az ismerőst
A kezét a lábat a szemet a szemet
Fürdök nézek fürdök nézek*

*Kezem ügyében a világ
Meg az élet a meglepő
Kijövök a gyógyszerzárból
Most szálltam le a mérlegről
Nyolcvan kilós vagyok
Szeretlek*

REGÉNYIRAS DOSSZIÉ-RENDSZER ALAPJÁN

A *The Virginia Quarterly Review* közli Enide Starkie visszaemlékezéseit Joyce Caryre, korunk egyik legnagyobb angol regényírójára. Enide Starkie tizennyolc éven át — az író haláláig — tartó barátságuk alatt ellentmondásokkal teli, kedves, kifejezetten öntudatlan, a világ felé forduló embernek ismerte Caryt, aki cselekménnyel és erővel teli regényeinek tárgyát a maga gyöngéd, tartózkodó lényén kívül kereste. Évek hosszú során át volt kénytelen elviselni a sikertelenség terhét, de sohasem ismerte be a vereséget, ami pedig nálánál sokkal diadalmasabb művészeket is leteper, megbénítja erejüket. Valószínűleg ez az oka annak, hogy Cary műveiből teljes mértékben hiányzik az önvád, az undorodás önmagától — a modern irodalomnak ez a szerfölött gyakori jelensége.

Joyce Cary nem volt moralista, műveiben kizárólag a körülötte zajló élet eseményeit írta le, tanúvallomásokat adott. Meglehetősen későn kezdett írni: 68 évből csupán az utolsó húsz évet szentelte a hivatásos írói munkának. Ez idő alatt azonban 15 regényt írt meg és adott ki, igen egyenlőtlen idő-

közökben, nem csoda hát, ha itt-ott az a nézet alakult ki róla, hogy egyszerre több könyvön is dolgozik.

— Ez a vélemény feltétlenül téves — állapítja meg Enide Starkie. Barátságuk éppen Cary legtermékenyebb időszakára esett.

Az igazság az, hogy Cary számtalan dossziéba gyűjtötte mindazt, amit látott, hallott — jellemrajzokat, helyzetleírásokat, néha egész jeleneteket, s később egy-egy regényében fűzte őket össze.

— Ha írok — mondotta hat hónappal halála előtt egy újságírónak —, mindig egy-egy jellemből, helyzetből, gyakran a való életből indulok ki. Sokszor gondolkozom, készítek följegyzéseket, s a vázlatokból később nem egyszer novellák, néhányszor pedig regényfejezetek alakulnak ki. Amikor regényt írok, kezdetben még nem is tudom, hogy valóban regény lesz-e belőle. Egyik-másik följegyzésemből 20 000-30 000 szavas regény is kerekedhet.

Enide Starkie megállapítja, hogy ez a munkamódszer alakította ki Cary prózájának erőnyeit és hibáit: így keletkeztek regényeinek lényegében fölösleges fejezetei, e regényeket azonban nem ritkán legértékesebb alkotásai közé sorolják.

INTERJÚ MAURIACKAL

Claude Bonnefoy az *Arst* című hetilapban körkérdezt rendezett. A körkérdés címe: Mi volt húszéves korában? A lap minden számában közli valamelyik ismert, beérkezett francia író válaszát.

A negyedik interjúalany Francois Mauriac, azaz barátai, öccse és a műveiben található utalások.

Claude Bonnefoy leírásából egy gazdag bordeaux-i polgárcsalád sarjának gyermekkorára tárul az olvasó elé. Az öt-gyermekes család legfiatalabb tagjának zavartalan boldogságát alig ismert édesapjának halála kavарja föl. Ezután még inkább anyjához húzódik meg a könyvekhez, amelyek korán, már ebben a korban betöltik életét. Az iskolában nem sok szerencséje volt.

„Az órák közötti szünetekben vívott parázs verekedések — írja egy helyen —, az életet vetítették elem, már akkor láttam, hogy félrelöknek, megtipornak, legyőznek.”

Azok közé a gyerekek közé tartozott, akik „nem szeretnek játszani”. Teljes mértékben osztotta korának előítéletét, amely szerint a sport meg a szellemi erények nem férnek meg egymással. Magabazárkózott, szegénylős, vallásos, jó és engedelmes tanuló volt, csak a természettudománnyal gyűlt meg a baja, ebből bukott meg az érettségén is, és ezért ismételte a nyolcadik osztályt.

Ebben az időben már javában írt. Barátja, André Lacaze kanonok, hajdani bordeaux-i filozófianár, jól emlékszik még Mauriac naplójára meg egy képzeletbeli nőhöz írt szerelmesleveleire s egy operára, amit együtt szándékoztak megírni.

Az irodalom ebben az időszakban menedéket jelentett a fiatal Mauriac számára, megszabadította az unalomtól meg a világ durvaságaitól. Párizsba vágyott, és — ezt már nem ismerte be — áhította a dicsőséget. Ilyen körülmények között,

természetesen, nem érhetett el jó eredményt a bordeaux-i főiskolán, de később sem mutatott valami nagy buzgalmat, amikor — azzal az ürüggyel, hogy az École des Chartes-ban tanul — Párizsba került. Egyszerűen hagyta, hogy a francia főváros élete magával sodorja. Idejének nagy részét kávéházakban töltötte, legszívesebben a Champs Élysées-i Pallace pincében tartózkodott. Itt, a kávéházi asztalon írta meg levelét, amelyben bejelentette, hogy kiiratkozik a főiskoláról.

Irodalmi vonalon azonban rendkívül szorgalmas: ő vezeti a *Temps Présent* irodalmi rovatát, munkatársa a *Recue de la Jeunesse*-nek és verseket ír, amelyek a *Les Mains Jointes* (Összetett kézzel) cím alatt 1909-ben látnak kötetben napvilágot. Maurice Barrès lelkes beszámolót közöl a kötetről az *Echo de Paris*-ban, és Mauriac egy csapásra ismertté válik. Most már bejáratos a legelőkelőbb szalonokba, és — idegenkedve a Gide és Rivière vezetése alatt előretörő avantgardistáktól — a biztos emelkedés útját választja, s végül elnyeri az irodalmi Nobel-díjat.

Alkotó munkásságának mértéktartása és ugyanakkor korlátozottsága annak következménye, hogy sohasem olvadt eggyé Párizssal. Ahányszor csak írni akart, valahányszor csak gondolatainak összpontosítására volt szüksége, mindig visszatért a vidékre, Bordeaux-ba, a város csendes utcáira, sétányaira — kortársaihoz, gyermekkorának alakjaihoz. Róluk mintázta meg regényhőseit.

Egy ízben ezt írta:

— Úgy szeretem Bordeaux-t, mint önmagamat, de éppúgy gyűlölöm, mint magamat.

MEGOLDÁS A PUSZTULÁS?

Egy különös könyv készül elhagyni a beavatottak szűk körét, hogy átverekedje magát az olvasóközönség és a kritika tágasabb, de profánabb világába: Malcolm Lowry angol író *A kráter fölött* című regénye, amely a *Au-dessus du volcan* címmel most jelent meg másodszer francia fordításban. Nagy érdeklődés előzte meg, és az újságok sokat írtak a francia közönség számára teljesen ismeretlen, már halott íróról. A *Lettres Nouvelles* különszáma teli van a róla szóló írásokkal és az író fényképeivel.

Amikor a regényt először adták ki a kontinensen, Párizsban — 1950-ben jelent meg első ízben franciául —, egész más volt a helyzet: mindössze néhány kritikus figyelt föl Lowry szokatlan szimbólumaira, az író meg borotvátlanul, kopottán, gyakran részegen csatangolt a Saint-Germain de Prés környéki utcákon. Senki sem hederített rá.

Egy kóborlásokkal teli élet utolsó szakasza volt ez. Az első fejezet 1909-ben, Angliában kezdődött, Amerikában, Kínában, Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban, Kanadában, Mexikóban folytatódott, és Angliában, 1957-ben ért véget.

A regénynek — néhány elbeszélésén kívül az író egyetlen műve ez — hasonlóan hányatott sorsa volt. Lowry 26 éves korában írta meg, de nem talált rá kiadót. Második verzióját elveszítette egy mexikói kocsmában. A harmadszor is megírt regény kézírata ezután egy tűzvészben hamvadt el, és csak a negyedik jutott el a kiadóhoz és az olvasóig.

A *Figaro Littéraire* januári számából megtudjuk, hogy A kráter fölött az ember belső ellentéteivel foglalkozik, és a megoldást az ellentmondások elpusztulásában látja.

Elgondolását egy házaspár, Geoffrey Firmin és felesége, Yvonne személyesítik meg. Szeretik egymást, mégsem tudnak együtt élni. A férfi iszákos, lelkiismeretére súlyos teher nehezedik: a háború alatt egy ellenséges hajó legénysége az ő „érdeme” folytán halt tűzhalált — emiatt bolyong a világban feleségével együtt, és az asszony hiába próbálkozik, hogy megmentse. Geoffrey úgyszólván féltestvére, Hugh karjaiba taszítja az asszonyt, aki később egy filmszínész szeretője lesz, és végül elhagyja férjét, de már másnap levelet ír neki: „Drágám, miért hagytalak el? Miért engedted, hogy elmenjek?... Szeretlek”. A levél azonban csak év múltán jut el a címzetthez, amikor Yvonne már visszatért hozzá.

Hozzá? Ott van Hugh is, férje minden korábbi, változatlan hibája, iszákossága, gátlásai — nem marad más hátra, mint a pusztulás.

A kritika hangsúlyozza, hogy A kráter fölött nem könnyű és nem kicsiny falat az olvasó számára, azok azonban, akik meg tudják emészteni Lowry szimbólumrendszerét — hívei gondosan, odaadóan tanulmányozzák és magyarázzák —, egy kivételesen érdekes írás újszerűségét élvezhetik.

HOL A PLÁGIUM?

A *Forum* című bécsi folyóirat januári száma közli az oszt-rák PEN-klub vezetőségének nyilatkozatát, amely megbélyegzi a Paul Celan körül keletkezett plágium-hadjáratot. Celan, a német nyelvű költészet egyik legismertebb, legnevesebb modern művelője, Párizsban él.

A plágium vádját Claire Goll, Yvan Goll költő özvegye emelte. Tavaly hozta nyilvánosságra vádjait a *Baubudenpost* című folyóiratban, és most az egész német sajtó szenzációvá dagasztotta. A PEN-klub vezetősége védelmébe veszi Celant, és elsősorban Szondi Péternek a *Neue Züricher Zeitung*ban közzétett bizonyítékaira hivatkozik. Claire Goll viszont az állítja, hogy Celan *Mohn und Gedächtnis* (Pipacs és emlékezés) című, 1952-ben megjelent verseskötetét Goll *Traumkraut* (Álomfű) című, 1951-ben kiadott verseskötete sugalmazta. Ezzel szemben Celan verseinek nagy része *Der Sand aus den Urnen* (Urnahomok) címmel 1948-ban, tehát jóval Goll versei előtt jelentek meg.

Claire Goll azonban nem zavartatja magát, és tovább megy: azt állítja, hogy Celan szinte szó szerint lemásolt egy szakaszt férjének *Halálmalom* című verséből, holott Celannak ez a költeménye is Goll versét megelőzőleg jelent meg. Az özvegy már nem is vádol, vádaskodik, azt erősgeti, hogy Celan szó szerint átvette Yvan Goll több szóképét, szófűzését, kifejezéseit.

A PEN-klub elítéli a német sajtó nagyhangú írásait is, amelyekből kilóg a lóláb, a következetesen független, egyetlen irodalmi csoporthoz sem tartózó költő iránti rosszindulat.

Az íróegyesület vezetősége, arra a tényre hivatkozva, hogy Celan első verseskötete Bécsben jelent meg, fölshóllítja a költőt, lépjen az osztrák PEN-klub tagjai közé, amely — állítja a vezetőség — nem tartózik egyetlen klikkhez sem, és távoltartja magát az irodalmi gáncsoskodásoktól.

A KÖLTÉSZET – SZERELEM

A *The London Magazine* januári száma terjedelmes cikkben értékeli W. H. Auden költészetét. A cikkíró abból indul ki, hogy a kritikusok csak kelletlenül foglalkoznak a kiváló modern angol költő munkásságával.

Auden a harmincas években kezdte pályafutását. A modern költészet legintelligensebb művelői közé tartozott, annak a poézisnek volt részese, amelyet Hopkins, Eliot, Pound és Yeats kezdeményeztek. A legidősebb költők közé tartozott, *Spanyolország* című, 1937-ben megjelent verse a legmagasabb csúcokra lendítette. Most viszont, amikor életműve kiteljesedett és teljes elismerést nyert, nem talált komoly, megfelelő bírálóra.

A *The London Magazine* cikke ezt a tényt Auden rendkívüli mesterségbeli ügyességével: virtuóz alliterációival, asszonáncával, belső ritmusával magyarázza, s azzal, hogy a legteljesebb szabadsággal, játszi könnyedséggel használja a régi és a modern nyelv szavait, mestere a formának, egyformán jól ír alátódalt és modern balladát. Stílusa azt a benyomást kelti, hogy nem is stílus, a rovására írják azt is, hogy nem elég őszinte. Másrészt viszont Auden a modern ember igazságának szenvedélyes kutatója, úgyszólván minden szellemi áramlatot elfogadott, és pálfordulásai, amelyek T. S. Eliotnál elfogadhatóknak látszanak, Auden írásaiban terhére vannak az olvasónak meg a bírálónak is.

Az állandóság hiányát maga Auden magyarázza meg 1945-ben megjelent *New Year Letter* (Újévi levél) című írásában. Nemcsak a maga mondanivalóját közölte, ki akarta jelölni a művészet helyét az emberi közösség életében. Akárcsak Kierkegaard, aki különválasztja az esztéta agyat az etikaitól és a valásostól, Auden is ezt mondja a művészetről:

... Már megélt tapasztalatokat

Mutat

Minden életnek magának kell eldöntenie

Miért, hova áll.

Más szóval a költészet segíthet bennünket abban, hogy szembenézzünk a tapasztalatokkal, arra azonban nem képesíti az akaratot, hogy döntsön, hogyan és hol használják föl, illetve hogyan alkalmazzák a környező élet problémáira. A művészet játék, a tapasztalat tükre, semmi esetre sem mentőöv — elegendő és ajánlatos tehát, hogy átszűrje magán mindazokat az eszméket, amelyek elősegítik a szellemi tevékenység egybefűzését. Auden költészetéből hiányzik a „konkrét valóság kérelmelhetetlen misztériumának tisztelete” — állapítja meg Stephen Spender angol költő, Auden nemzedékének tagja.

Ez a fogyatékoság mutatja — következett a *The London Magazine* cikkírója —, mekkora árat fizet a modern költő azért a mítoszi úrért, amelyben élünk. Korunkban az emberi élet végső határai legalábbis kérdésesek, ez a korszak szellemi kódósítók alkémiájába kényszeríti az érző embert. A költő mindazon egységet keres a heterogén tapasztalatok között. A költészet azonban szerelem, és szerelmet nemcsak konkrét dolgok iránt érez az ember.

Az *Atlantic* januári számának több mint hatvan lapos melléklete a mai Spanyolország életével foglalkozik. A cikkek íróinak egy része spanyol emigráns, vagy pedig — mint a modern spanyol regényt méltató Mariano Garcia — útlelvéllel külföldön élő spanyol.

Garcia azt írja, hogy a modern spanyol irodalmi légkör kialakításában döntő szerepet játszott a barcelonai Destino kiadóvállalat 1944-ben, Eugenio Nadal író halála alkalmából meg alapított irodalmi díja. Furcsa véletlen folytán a díjat első ízben Carmen Laforet *Nada* (Semmi) című regényének ítelték oda. A fiatal írónő művének nincs igazi cselekménye, a hős látomásait foglalja egybe, viszont elindította a polgárháború utáni leg-erősebb irodalmi mozgalmat, a nadaizmust. A mozgalom részben Pio Baroja (1882—1956) munkásságára támaszkodik. Baroja lángeszű rögtönző, minden irodalmi konstrukció ellensége, egyike a klasszikus regény rombolóinak.

A nadaizmus legnagyobb eddigi sikere Rafael Sanchez Ferlosio *El Jarama* (Egy Madrid-környéki folyó neve) című könyve, amely egy csoport gyerek meg lány vasárnap délutáni beszélgetéseit foglalja keretbe. Másfajta írói is vannak ennek a mozgalomnak. José Maria Gironella a polgárháborúról írt trilógiát, és *Un hombre* (Egy ember) című regényéért 1946-ban elnyerte a Nadal-díjat. A polgárháborúval foglalkozik — egy gyermek szemével nézve az eseményeket — Anna Maria Matuta *Primera memoria* (Első emlék) című könyve is. Valamennyien bírálják a valóságot, előtérbe tolják riasztó részleteit. E tekintetben Juan Goytisolo megy legmesszebbre. *La resaca* című regényében a barcelonai külváros nyomorát írja le. A naturalista írócsoport tagjai közül Camillo José Cela *La colmena* (Méhkas) című regénye nemzetközi sikert ért el.

A cikkíró végül megállapítja, hogy Spanyolországban a brutális diktatúra türehtetlenül szűk keretei közé szorítja a kultúrelétet. Sartre is feketelistán van, mert síkraszállt Luis Goytisolo (az imént említett José Goytisolo fivére) szabadonbocsátásáért, és egészen elképzelhetetlen, hogy bármelyik könyvkiadó is be merné nyújtani a cenzúrának Joyce *Ulisses*-ét.

— A legnagyobb veszély azonban abban rejlik — szögezi le Garcia —, hogy a közönség megszokja a véleményharc hiányát, és elfordul az élő irodalomtól.

„A FÜHRERÉRT ÉS A HAZÁÉRT”

A hitlerista gonosztevők elkésett letartóztatásával egyidejűleg írott okmányok is felbukkantak a közelmúlt homályából, és nem engedik, hogy a világ elfelejtse önnön embertelenségét.

A lengyelországi háborús büntetteket kutató parancsnokság irattárában nemrégiben ismeretlen okmányokra leltek, amelyek most teljes egészükben, facsimilében adott ki a neuviedei Luchterhand Verlag. Az okmányok címe: *Der Stroop-Bericht* (A Stroop-jelentés). Tizenhét lapon, sok fényképfelvétellel közli Jürgen Stroop SS Brigadeführernek a varsói gettó elpusztításáról Heinrich Himmlerhez küldött jelentését. (A varsói gettó 1943. április 9.-e és május 16.-a között rombolták le és pusztították ki.)

A könyv — a *Monat* januári száma ismerteti — három részre bontja a jelentést. Az első fejezet, amelynek kézzel írott címe: *Varsóban nincs többé zsidótelepülés!*, a „zsidók és banditák elpusztítása közben vívott harcban, a Führerért és a hazáért” elesettek és sebesültek névsorát közli, majd a bevetett egységek felsorolása és a feladat ismertetése következik. A második fejezet napi jelentéseket tartalmaz, 32 táviratot, amelyeket Strop küldött az SS főparancsnokságra és a krakkói rendőrségre. A harmadik rész képekből áll, fényképgyűjtemény. Egyik-másik kép alatt ilyen szövegeket olvashatunk: „A banditák úgy védekeznek a foglyulejtés ellen, hogy kiugranak az ablakon” — „Harc közben elpusztult banditák” — „Fegyveresen fogságba esett nők” — „Kifüstöljük a zsidókat meg a banditákat”.

Strop jelentéseit dőlyfős pontosság jellemzi:

„Az adott helyzetben úgy határoztam, hogy tűzzel pusztítom el a zsidónegyedeket. Fölgyújtottuk a háztömböket. Ezzel a módszerrel csaknem minden esetben kiűztük rejtékhelyükről és bunkereikből a zsidókat. Gyakran megtörtént, hogy mindaddig az égő házakban tartózkodtak, amíg a nagy hőség vagy a tűzhalál-tól való rettegés arra nem kényszerítette őket, hogy kiugorjanak az emeleti ablakokon. Így, tört tagokkal is megkísérelték, hogy eljussanak a még nem égő vagy csak részben lángoló házakig. Minden kutatás ellenére előfordult, hogy zsidókat találtunk a háztömbök határán is, így próbáltak menekülni a tűz elől. Intézkedtem, hogy ezeket, valamint a többi zsidót is nyomban megöljék. A tűz az egyedüli módszer, hogy ezt a csöcseléket és félembereket kiűzhessük oduikból.”

Strop egy másik helyen ezt írja:

„Ha figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy az SS-csapatok nagy részét 3–4 hetes kiképzés után vetettük be ebbe a vállalkozásba, föltétlenül hangsúlyozni kell hűségüket, bátorságukat és harckészségüket.”

ZENTAI KIADVÁNYOK BIBLIOGRAFIÁJA

A zentai könyvtár könyvészeti munkásságára a *Thurzó emlékfűzet* és a *Thurzó-bibliográfia* elkészítése hívta fel figyelmünket. Azóta a *Zentai Füzetek* Jovan Djordjević ismeretlen — Szigligetivel, Vahot Imrével, Vuk Karadžić-tyal váltott — leveleiről s nyomtatásban eddig meg nem jelent naplójáról adott hírt, most pedig a városban valaha is megjelent könyvek, időszaki kiadványok, lapok és folyóiratok bibliográfiáját készítette el egy szorgalmas munkaközösség Erdélyi István könyvtárigazgató vezetésével. Talán ez az utóbbi kiadvány tarthat leginkább számot az irodalomtörténeti érdeklődésű olvasó figyelmére. A vállalkozás jelentőségét az adja meg, hogy kiváló adatokat szolgáltat a vaddasági irodalom anyagi eredményeinek betakarításához. A Matica srpska kezdeményezésében megindult gyűjtőmunka elsősorban ilyen kiadványokra támaszkodhat, s ezért kell mindiárt felvetnünk a kérdést: lehetne-e az ilyen könyvészeti munkát az egész Vajdaságban intézményesíteni, esetleg a községi könyvtárak szervezésében, egységes szempontok és módszertani elvek szerint?

A kiadvány anyagának rendezésében a szerkesztőt a lexikális összeállítás és a könyvészeti leírás és adatközlés elvei vezették. A szerzőkre, szerkesztőkre, kiadókra vonatkozó adatok feldolgozása (gyakran közlése is) hiányzik a munkából, de az ebben a formájában is mindenképpen értékes, érdekes és hasz-

nos. Megtudjuk belőle, hogy a városban eddig 29 újság és folyóirat jelent meg; hogy egyidőben néha három lapot is nyomtak, amelyek közül némelyik 21 évig is megjelent, mások viszont — a cenzúra jóvoltából, vagy anyagiak híján — csupán egyetlen számot éltek meg. (Érdekes feladat lenne ezek irodalmi anyagát feldolgozni.) Van ezek között hivatalos lap is, amit a járási hatóságok adtak ki, s van olyan, amely pusztán hírdetéseket közölt. Itt szerkesztette *Szabadsajtó* című lapját Bíró János is a századforduló körül. (Azt hisszük, nem járunk téves nyomon, ha benne Majtényi egyik regényalakját, Bíró Mátyást, a hajdani bátorhangú szerkesztőt ismerjük fel, aki „százhatvan-négy sajtópörrel szállt a sírba”. Majtényi jól ismerte, ő is itt szerkesztett lapot, s itt jelentek meg művei a jegyzék tanúságai szerint.) A szakírók közül Dudás Gyula, a jeles történész neve szerepel legtöbbször a könyv alakban megjelent művek lájstromában, a szépirok között pedig ott találjuk Boschán Sándort, Markovics Mihályt, Novoszel Jánost és Móra Istvánt (Móra Ferenc bátyját).

A jegyzék, noha 24 oldal a terjedelme, nem teljes. Nem találjuk meg benne pl. az első zentai újságot, az 1875-ben már megjelenő *Zentai Figyelőt*, s nincs feljegyezve Fendrik Ferenc *Munkásdalok és versek* c. kötete sem 1907-ből, pedig az utóbbi már azért sem érdektelen, mert a szerző Bács és Torontál megye szociáldemokrata pártjának vezető alakja volt, s a verskötet az 1905-i orosz forradalom nyomán Zentán is sztrájkoló munkások mozgalmáival hozható kapcsolatba. Ezek a hiányok azonban mit sem vonnak le ennek az úttörő vállalkozásnak a jelentőségéből.

Egy alapos, egész Vajdaságra kiterjedő bibliográfiai munka megszervezése igen jelentős eredményekre vezetne. Fel lehetne térképezni segítségével a vajdasági szellemi élet mozgásának irányait, szűkebb hazánk fogékonyságát és visszahatását a kor eszmei áramlataira, szellemi befogadóképességét és magatartását. Nem közömbös például, hogy az egész magyar nyelvterületen először az akkori Nagybecskerekben jelent meg Rousseau *Társadalmi szerződésének* magyar fordítása. (1875, Stassik Ferenc fordítása. Rousseau művét ugyan Szentmarjay Ferenc már 1794-ben fordította, de töredékes munkája kéziratban maradt.) Ugyanígy Zomborban, Szabadkán s más városokban is nagy jelentőségű kiadványok jelentek meg. Csak ki kell nyújtani kezünket a kincsért, amit az idő betemetett.

Sz. I.

BESZÁMOLÓ A MAGYAR TANSZÉK NÉPNYELVI- ÉS NÉPRAJZI GYŰJTŐ PÁLYAZATÁRÓL

A fiatal Magyar Tanszék 1960 júliusában a Vajdasági Múzeummal együtt pályázatot hirdetett népnyelvi- és néprajzi gyűjtőmunkára. Az előzetes jelentkezéskor nemcsak egyetemi és főiskolai hallgatók jelentették be részvételüket, hanem tanítók, tanárok, nyugdíjasok, ipari munkások, háziasszonyok is. A határidőre azonban (1960. dec. 31.) csak 10 pályamunka futott be.

A pályázat legnagyobb eredménye a köteles foglalkozású lelkes és tehetséges gyűjtő felfedezése.

A bíráló bizottság a befutó 10 pályamunka közül első díjjal Magyar János tanár *Kupuszinai lakodalom* c. munkáját jutalmazta. A munka értéke többek közt az, hogy a lakodalmi szo-

kásokat diachronikusan tárgyalja, Kupuszina nyelvén adézve a mondókákat, köszöntőket, búcsúztatókat, a megfelelő szakkifejezéseket. Fényképes dokumentációja csak fokozza a munka értékét.

A II. díjat három, szinte egyenlő értékű pályamű között osztotta meg a bizottság: Roncsák Zsuzsanna: *A babonák világában* (főleg moravikai gyűjtés), Nagyteleki Ilona: *Völgyesi gyűjtés*, Matijevics Lajos: *Völgyesi gyűjtés*. Mind nyelvészeti, mind néprajzi szempontból értékes használható anyagot találunk a dolgozatokban.

A III. díjat *Hetényi gyűjtés* c. 4 részből álló gyűjteménnyel Berta István köteles nyerte. Legértékesebb része a munkának a *Gyermekdalok* c. fejezet, mert régi, lesüllyedt népdalokat és balladatörödékeket találunk benne.

Könyvjutalmat érdemelt Silák Mária Szabadka földművelésére és szőlőgazdálkodására vonatkozó szógyűjteményével.

Dicséretet kaptak: Markovics Radmila, Pataki Irén, Utasi Csaba.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy az előzetes jelentkezések alapján több résztvevőre számítottunk, de a befutott pályamunkák minőségével meg lehetünk elégedve. Első pályázatunk sikerrel zárult.

P. O.

